

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זללה"ה

פרשת בשלח תשפ"ד ❖ גליון תקס"ג

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

הרי הוה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה. והנה הקשה בספר הכריתות (סי' ר') דליתסר בכל העולם לזרוע ולחרוש משום ספק נחל איתן שאסור בזריעה וחרשה. ותיירך דכל דפריש מרובא פריש ולא הוה קבוע כיון דאינו מינכר. ואם כן הכא נמי נימא דאינו ניכר מקום של סוף התחום ואם כן לא נימא קבוע. אך לא דמי, דבשלמא התם אינו ידוע לאף אחד, משא"כ הכא לענין תחומין הרי לאנשים אחרים ידוע, ואם כן שפיר נימא דהוה קבוע.

תירוץ ג' - קרוב

הנה אמרינן (בבא בתרא כ"ג ב') דאזלינן בתר הקרוב, ויליף לה מהא דאיתא בקרא בעגלה ערופה דהעיר הקרובה אל החלל היא המביאה עגלה ערופה דאמרינן שהרוצח לא התרחק. מעתה יש לומר דהכי נמי בנידון דידן כיון דמספקינן כמה הלך, נימא דאזלינן בתר קרוב ואמרינן דהלך כמה שפחות ועדיין נמצא רחוק ד' אמות מסוף הי"ב מיל. [אך אינו מעלה ארוכה באופן שיוודע כמה הוציא והוה רק אינו יודע גבול העיר].

א. עובדא בעירבו כסאות

הנה מהאי טעמא דנו להקל בעובדא שעירבו כסא בשבת חנוכה שהיה עליו נר חנוכה בבין השמשות, דמיתסר משום בסיס, ונתערב בשאר כסאות, דנימא דרק הכסא הקרוב מיתסר.

[וביטול ברוב ליכא התם דהוה דבר שיש לו מתירין, כד נימא דגם בטלטול מוקצה אסרינן ביש לו מתירין, עיין בצ"ח (ביצה ד' א'), כ"ד ב', פסחים ט' ב') ובמערכת הגרע"א (מערכה למסכת עירובין ל"ח א' ד"ה והנה היה)].

ב. רק מאין בא

אמנם יש לדון אם אמרינן דין קרוב בכהאי גוונא שמספקינן כמה הלך דנימא דהלך פחות.

דהנה כתב בתשובות רבי שלמה איגר (ויד"ד סי' כ"ב) דמכיון דלא פירשה תורה שניזיל בתר קורבא, כמו שפירשה תורה דניזיל בתר רוב, [מקרא דאחרי רבים להטות], אלא דילפינן כן ממה שמצינו בפרשת עגלה ערופה דאזלינן בתר העיר הקרובה, אם כן אין לנו בו אלא חידושו. ואם כן לא מצינו לדון מכח קורבא כי אם על שאלת מאין בא, כמו בחלל שמונח לפנינו ואנו שואלין מאין בא זה עד פה, אבל על שאלה לאן הלך, כמו בנידון דידן דהשאלה לאן הלך השליח ונאמר דודאי הלך למקום קרוב, זה לא מצאנו. [א"ה. ועיין עוד בשערי יושר ש"ד פי"ב].

ג. ראייה מהשולח שליח לקדש

ראייה לכך, דהא חזינן דהשולח שליח לקדש אשה ומת אסירא בכל הנשים שבעולם, ואף בידענו היכן מת השליח דחיישינן שקידש במקום יותר רחוק ואחר כך הגיע למקום זה, ולא אמרינן דהלך רק למקום קרוב, ועל כרחך דדינא דקרוב רק בדינינן מהיכן הלך כעגלה ערופה

א. תחום שבת

אל יצא איש ממקומו ביום השביעי (ט"ז כ"ט)
כתב רש"י דאלו אלפים אמה של תחום שבת, והיינו שלא יצא חוץ לתחומכם בשבת.

אך כתב רש"י דאיסור תחומין אינו מפורש בקרא, שאין תחומין אלא מדברי סופרים, ועיקרו של מקרא נאמר על לוקטי המן. אמנם מבואר בלשון הרמב"ם (פכ"ז מהל' שבת ה"א) דאע"ג דתחומין דרבנן, היינו דוקא אלפיים אמה, אבל תחום של י"ב מיל הוה מן התורה, ואם הרחיק מן העיר יותר מי"ב מיל אפילו אמה אחת לוקה מן התורה, הלכך לשיטתו קאי קרא על י"ב מיל. אך דעת רש"י ושאר פוסקים דאין תחומין מן התורה כלל.

והנה לומר לנכרי להביא שופר או לולב מחוץ לתחום, אם הוה רק חוץ מאלפיים אמה, שרינן כיון דהוה שבות דשבות במקום מצוה, אבל חוץ מי"ב מיל לשיטת הרמב"ם אסרינן, דהרי לשיטתו הוה איסור מן התורה, ואם כן אין כאן שבות דשבות.

וכתב במשנה ברורה (סי' תקפ"ו ס"ק פ"ז, ושער הציון ס"ק קכ"ב) בשם האליה רבה דמכל מקום לדידן שרינן לומר לנכרי להביא אף חוץ מי"ב מיל, דיכול לסמוך על הפוסקים ד"י"ב מיל נמי דרבנן. [וכעין זה כתב בבאר יצחק (או"ח סי' י"ג) בשאר גווני דפלוגתת הפוסקים].

ב. יש לו ד' אמות

הנה אמרינן (עירובין מ"א ב') שהיוצא חוץ לתחום במזיד או בשוגג אין לו אלא ד' אמות. [ורק משום כבוד הבריות יכול לצאת כגון כדי לעשות צרכיו]. ויש לשאול אמאי שרינן אף ד' אמות, הרי ניוחש שיצא עד סמוך לגמר הי"ב מיל, ואז נהי דיכול ללכת בחזרה להצד של עירו, אבל היאך שרינן להתרחק מעירו, הרי זילמא כלה התחום ד"ב מיל בתוך הד' אמות וקא עבר על איסור דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא. ויש לדון ליישב בד' אנפי:

תירוץ א' - אין הכי נמי אסור

הנה לכאורה נצטרך לומר דהא דיש לו ד' אמות, איירי דוקא באופן דידעינן שהוא תוך י"ב מיל או שידעינן שהוא לאחר י"ב מיל, אבל באופן דלא ידעינן אין הכי נמי יהא אסור מספיקא.

[ואף לשיטת הרמב"ם (פי"ט הל' טומאת מת ה"יב, פי"ה הל' כלאים הל' כ"ז) דהספיקות רק מדבריהם, מכל מקום מדרבנן ליתסר כיון דהוה ספיקא דאורייתא].

תירוץ ב' - רוב

וכי תימא דניזיל בתר רוב, והרי רוב המקומות אינם על הגבול, אך

ולא בדיינינו להיכן הלך. [וענין בפלתי ס"י ק"י ס"ק ז']. ואם כן הדרא קושיא.

תירוץ ד' - ספק ספיקא

הנה יש לדון דיש ספק ספיקא לקולא, דילמא עדיין נמצא תוך י"ב מיל, ודילמא כבר יצא מקודם מהי"ב מיל.

א. האם ב' הספיקות שקולים

וכי תימא דב' הספיקות שקולים הם, דהוה אותו ספק דהיינו אם עכשו יוצא מהי"ב מיל.

אך אינו כן, דהרי אין ב' הספיקות שקולים, דלגיסא דעדיין נמצא תוך י"ב מיל יכול לחזור לעירו, משא"כ לגיסא דנמצא לאחר י"ב מיל אינו יכול לחזור לעירו דהרי כבר יצא מתחמומו דיי"ב מיל. אך זה אינו, דגם לגיסא דנמצא לאחר י"ב מיל, יכול לחזור לעירו, דהרי כיון שחוזר לתחמומו חוזר התחום הראשון ואם כן מאי ספק ספיקא.

אך אכתי יש נפקא מינה בין ב' הצדדים, דלגיסא דאכתי נמצא בתוך י"ב מיל, אסירא להתרחק רק עד י"ב מיל, משא"כ לגיסא דחוץ ליי"ב מיל שרי ללכת לבי הצדדים.

ב. עוד גוויי דספק ספיקא הנ"ל

הנה יש לעיין בעוד גוויי כעין ספק ספיקא הנ"ל, כגון לענין האיסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ, ורוצה לילך ד' אמות ומסופק אם זה גבול ארץ ישראל ויוצא לחוץ לארץ, אם נימא ספק ספיקא דילמא כבר חוץ לארץ, ודילמא כולה ארץ ישראל.

כמו כן לענין איסור הוצאת קדשים קלים מירושלים ומסופק אם נמצא על הגבול, דהכי נמי יש ספק ספיקא, דילמא כבר נמצא מחוץ לירושלים, ודילמא עדיין נמצא בתוך ירושלים.

כמו כן יש לדון עוד לענין תחומין, ביש שתי ערים ונמצא באחת מהערים וכל העיר בשבילו כד' אמות, אבל אסור לו להיכנס לעיר השני, ומסופק אם הוא בתחום עיר א' או עיר ב', וכן מסופק אם הוא על הגבול, נימא ספק ספיקא לקולא, דילמא בעיר א' ודילמא בעיר ב', ואם כן יוכל לילך ד' אמות ולא לחשוש שעובר הגבול. ולא אדע אם הדבר נכון.

ג. להלכה

איברא לדידן להלכה, יש לומר דהוה ספק ספיקא אחר, דילמא נמצא תוך י"ב מיל, ודילמא דלא כהרמב"ם ומן התורה מותר לצאת גם חוץ ליי"ב מיל. והרי חזינן במשנה ברורה (ס"י תקפ"ו ס"ק פ"ז) דשרינן לומר לנכרי להביא שופר חוץ מיי"ב מיל. [נ"ה. אמנם אכתי לא נתיישב בזה שיטת הרמב"ם שהוא דאורייתא, היאך יפרש האי דינא דשרינן ד' אמות]. [אך תיקשי דהא חזינן (רמ"א ס"י ת"ד ס"ע א') דלמעלה מעשרה לא מקילינן ביי"ב מיל ולא אמרינן דהוה ספק ספיקא].

ג. ברכה על עירובי תחומין

הנה איתא בשולחן ערוך (ס"י תט"ז ס"ע ב') המערב לשני ימים טובים של גלויות או לשבת ויום טוב, אף על פי שהוא עירוב אחד לרוח אחת לשני הימים, מכל מקום צריך שיהיה העירוב במקומו מצוי בליל הראשון ובליל ב' כל בין השמשות, ואם מערב בפת, צריך לערב בליל ב' באותה הפת עצמה שעירב בה הראשון, דבכהאי גוונא אין צריך לומר כלום שכבר קרא שם עירוב ואם כן אינו מכין כלום. [אלא בפת חדשה גם בדיעבד לא חל, אבל בישנה נהי דעבר איסור מ"מ העירוב חל, דדל מהכא דיבור]. ויש לעיין מהו לענין לברך על העירוב בליל ב'.

א. לפרי מגדים אינו מברך

הנה כתב במשנה ברורה (ס"י תט"ז ס"ק כ"ד) בשם פרי מגדים דיש לומר דלא יברך דעל ידי הברכה חזינן דעושה לשם עירוב ויהיה מנכר ההכנה.

[אך בתוספת שבת (שם) ראיתי דכתב דודאי מברך ולא דמי לאומר הרי זה עירוב דזה הוי בכלל הכנה משא"כ ברכה].

ב. בדבר מבחוץ מברך

אמנם תיקשי דלענין טבילת כלים חזינן לא כך, דהנה איתא בשולחן

ערוך (ס"י שכ"ג ס"ע ז') דלא יטביל כלי נכרים בשבת, ואמרינן דאם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה וכך לא ניכר שעשה לשם טבילה.

וכתב במגן אברהם (שם ס"ק י"ג) בשם רשב"ץ דלא יברך, דהרי אם יברך יהא מוכח שעושה לשם טבילה.

והקשה בישועות יעקב (שם ס"ק ה', מובא בביאור הלכה שם) הרי באשה נדה קיימא לן (שו"ע יו"ד ס"י קצ"ז ס"ע ב') דמותרת לטבול בשבת והטעם משום דנראה כמיקר, ואין אחד מן הפוסקים שיאמר שתטבול דוקא בלי ברכה.

ותירץ בישועות יעקב (שם) דמברכת לאחר הטבילה כמנהגנו. [וכך כתב בהגהות תשובות אבני מלואים ס"י י"ד].

אמנם כתב בביאור הלכה (שם) דרוב הפוסקים סבירא להו דמברכת לפני הטבילה, ואם כן מוכח מינייהו דלא כהרשב"ץ, וכתב טעמא, דהברכה הוא דבר מבחוץ, דהרי בעצם הטבילה לא מינכר מילתא כלל משום דנראה כרוצה למלאות מים, או בנדה משום דנראה כמיקר, שוב לא גזרו רבנן על טבילה כזו ומותר גם לברך. משא"כ בגוויי דההיכר בטבילה גופא כגון באופן דלא נראה כמיקר.

ג. ליישב הסתירה

מעתה תיקשי כהנ"ל דבהך דפרי מגדים בעירובי תחומין נמי נימא דמותר לברך, כיון דעצם העירוב לא מינכרא והברכה הוא דבר מבחוץ.

ויש לחלק דשאני לענין עירוב דהא חזינן דאסור לדבר אף בפת ישנה אף שלא עשה מעשה כלל, ואם כן על כרחך דאיסור הכנה שאני דגם דבבר מבחוץ אסרינן.

ד. לכתחילה בלא ברכה

הנה הבאנו לעיל דברי הפרי מגדים שאם מערב באותה הפת ביום השני של יום טוב, יש לומר דלא יברך דעל ידי הברכה חזינן דעושה לשם עירוב ויהיה מנכר ההכנה.

ויש לדון אם יכולים למיעבד הכי לכתחילה:

א. לכתחילה בלא ברכה

הנה לכאורה משמע בדברי הפרי מגדים דהוה דין לכתחילה, דהרי איתא בשולחן ערוך (שם) דלכתחילה יכול לערב באותה פת, וכלשונו "כיצד יעשה", ועל זה כתב בפרי מגדים דאינו מברך.

ב. יטבול בלא ברכה בדוחק

אמנם לאידך גיסא הרי כתב במשנה ברורה (ס"י שכ"ג ס"ק ל"ו, ושער הציון ס"ק ל"ג) לענין טבילת כלים דהא דטבלינן בלא ברכה, היינו רק מדוחק, כגון באופן שאין לו כלי אחר, דאם לא כן כיון דאינו יכול לברך הוי בדין ערום לא יתרום (עיין משנה תרומות פ"א מ"ו).

ואם כן הכי נמי נימא דהמערב בפת בלא לברך דמי לערום והוה רק בדיעבד.

וכי תימא דהכי נמי איירי באופן דאי אפשר לערב בענין אחר, אך הרי יכול להניח העירוב בערב יום טוב. [וכי תימא שחושש שיאבד, שיניח פעמיים ויקח השניה מספק]. וגם יכול לערב ביום הראשון ברגליו, דלא אדע אם יש ברכה במערב ברגליו, ובאמת הקשה במשנה ברורה (ס"י תט"ז ס"ק י"ג) למה לן לערב פעם שני הא יערב ברגליו, ותירץ דאיירי על ידי שליח, ואם כן הרי יכול לבוא בעצמו ולא על ידי שליח, ודוחק לומר דאי אפשר לו דהרי אין זה אלא טרחה.

[ובשלמא במשנה בעירובין (ל"ח א') דאיתא כיצד יעשה לחכמים דרבי מאיר, לא קשה דבלאו הכי לא יברך דהוי רק ספק, אבל למאי דקיימא לן כרבי אליעזר צריך עיון].

ג. לא יעשה המצוה

הנה שמעתי לחלק דבעירוב לא שייך לומר דינא דערום לא יתרום, דאם כן לא יעשה כלל המצוה והוה כשופר ואינו יכול לברך כגון דהוה אלם, דיתקע בלא ברכה.

אך לעני"ד לא דמי, דשופר הוה חיובא דרמיא עליה, משא"כ הכא יש לו עצה בהילוך או בעירוב מאתמול. וצריך תלמוד.

עניני שבת - סחיטה

למצוץ לימון על ידי נכרי

עובדא הוה בשבת שהיה חולה שאין בו סכנה, ולא היה יכול לאכול רק לשתות מים, והיה חשוב לחולה שיהא בהמים מיץ לימון, ונגמר המיץ.

א. הנידון משום משקין שזבו

הנה לומר לעכו"ם שיסחוט לימונים שרי, דכל צרכי חולה שאין בו סכנה שרי על ידי עכו"ם, [וגם בלאו הכי הוה שבות דשבות], אלא הנידון היאך ישתה החולה הרי משקין שזבו בשבת אסור.

[הנה כתבו בקנין תורה (ח"ו סי' י"ח) וברית עולם (מלאכת דש אות א' וב') דכיון שאיסור סחיטה בשאר פירות רק מדרבנן, אם כן יהא מותר עבור חולה שאין בו סכנה לסחוט שלא כדרך, אבל עדיין צריך ביאור מהו לענין איסור משקין שזבו].

ב. בנכרי איכא איסור דמשקין שזבו

הנה אמרינן (כתובות נ"ט א') דגונח (פירש רש"י, המיילל מכאב לבו ורפואתו לשתות חלב עז) מותר לינוק מעז בשבת, דהוה מפרק כלאחר יד ובמקום צערא לא גזרו רבנן.

וביאר הגרע"א (קמא סי' ה') דאין לאסור משום משקין שזבו, מכיון דלא הוה פירוק גמור אלא הוי רק בשינוי, והרי הא דאסרינן משקין שזבו, היינו דוקא כשיצאו מעצמן דנעשה עכ"פ הפירוק בעצמן, ואם היה עושה בידים מה שנעשה בעצמו היה חייב משום מפרק, בזה גזרו חכמים לשמא יסחוט, משא"כ בגונח שיונק מעז, שהוציא המשקין בדרך שינוי בענין דלא הוי מפרק גמור, עדיף טפי ולא שייך למגור.

מעתה יש לדון מהו לענין נכרי, דהרי בנכרי ליכא חיוב כלל, ואם כן נימא דליכא איסור משום משקין שזבו. אמנם כתב הגרע"א (שם ד"ה ומחתם) לדבר פשוט דבנכרי הסוחט איכא איסור משקין שזבו, ועל כרחך דדיינינן דאם ישראל היה מפרק היה חייב.

ואם כן בנידון דידן נימא דאם נכרי יסחוט אם כן המשקין היוצאין יאסר מחמת איסורא דמשקין שזבו.

ג. נכרי שסוחט לחולה

אך אכתי יש לעיין, דהניחא בנכרי הסוחט סתם, אמנם אכתי מהו בכגון נידון דידן, דנכרי סוחט לצורך חולה שאין בו סכנה, וכי תימא הרי בסחט הנכרי מיץ עבור עצמו, הבאנו לעיל דכתב הגרע"א לדבר פשוט דיש איסור משקין שזבו, אך יש לחלק, דשאני התם דליכא היתירא לעשות הפעולה, וממילא לא גרע ממשקין שזבו. אבל כשנכרי עושה לצורך ישראל שהוא חולה שאין בו סכנה, יש לומר דחשיבא היתירא, אע"פ שסוחט כדרכו. והנה לא מצאתי דין זה מפורש.

ד. גם בהיתירא אסירא

הנה מסקנת הגרע"א (שם) דבחלב שנחלב בשבת ליכא איסור משום משקין שזבו, והוכיח זאת מהא דאמרינן (רמ"א סי' תק"ה סי' א') בנכרי החולב בהמה ביום טוב, וישראל עומד על גביו, דמותר לשתות החלב. והרי התם איכא היתר לומר לנכרי לחלוב, מחמת צער בעלי חיים, ומכל מקום הוקשה להגרע"א שיהא אסור משום משקין שזבו והוכיח מהכא דבחולב ליכא כלל איסור משקין שזבו, חזינן דלא היה סגי להקל בדין משקין שזבו מחמת הא דחולב בהיתר.

ואם כן נילף לנידון דידן, בנכרי שסוחט לחולה שאין בו סכנה, דבאמת איכא בזה איסור דמשקין שזבו. [ולא דמי למה שכתב הגרע"א לעיל בגונח דהתם אינו עושה המלאכה כדרכה].

ה. נכרי המוציא יין מענבים בשינוי

מכל מקום נכרי שמוציא יין לחולה מענבים בשינוי, בזה יש לומר דדמי לגונח ומוצץ, וליכא איסורא משום משקין שזבו. [א"י"ה. דהרי כתב הגרע"א דהיכא דלא הוה מפרק גמור, איכא היכירא ולא שייך למגור].

הוצאה ודאי חייב וסחיטה ספק

הנה איתא בגמרא שבת (קכ"ח ב') דמחללין שבת לצורך יולדת, ואם

היתה צריכה לשמן, חבירתה מביאה לה שמן ביד, ואם אינו יכול ביד מביאה לה בשערה, ואם אינו יכול בשערה מביאה לה בכלי.

ופריך בגמרא אמאי איכא עדיפות להביא השמן בשערה ולא בכלי, כדי שלא יעבור על מלאכת הוצאה, הא בשערה נמי הרי עובר על מלאכת סחיטה.

והקשה השואל בדובב מישרים (ח"ג סי' פ"ב) הרי מבואר בגמרא שבת (ו' ב') דאיסי בן יהודה אומר דמאבות מלאכות ישנה אחת שאינו חייב עליה סקילה, והוצאה היא מהנך דלא מספקן.

ואם כן לפי זה מאי פריך בגמרא דתיפוק ליה משום סחיטה, דילמא הברייתא איתא כאיסי בן יהודה, ולהכי יותר מותר להביא לה בשערה, ואף דמחלל שבת באיסור סקילה דסחיטה, מכל מקום הוה אלא ספק איסור סקילה, דדילמא דש היא המלאכה שאינו חייב עליה, משא"כ להביא השמן בכלי, הרי היא מלאכה גמורה דהוצאה, והוה חילול שבת באיסור סקילה ודאי, דהא הוצאה היא מהנך דלא מספקן. [ובפשוטו יש לתרץ דלא מוקמינן ברייתא כאיסי].

א. דש ומלבן

וכתב הגאון השואל ליישב, דבסוחט יש ב' אבות, דש, ומלבן, דהרי כתבו התוספות בכתובות (ו' א' ד"ה האי) בשם הר"י דגם בשאר משקים אסור משום ליבון כמו במים. [וצריך עיון דלא אשכחן מלבן בשערות רק בבגד]. ואם כן כיון דאסור משום אב מלאכה דשתי מלאכות, שפיר פריך הגמרא דתיפוק ליה משום סחיטה, דהרי ודאי חדא מהני שתיים היא מהנך דלא מספקן, דהרי איכא רק חדא דאינו חייב עליה.

ב. שני תוצאות

הנה יש לעיין בצריך גרוגרת משום פיקוח נפש, ויש לו ב' עצים, באחד מסייע לגידול העץ בלקיחת הגרוגרת, ובאחד אינו מסייע, דהיכא דמסייע חייב שתיים, משום קוצר ומשום זורע, והיכא דאינו מסייע אינו חייב אלא משום קוצר.

והנה למאן דאמר ריבוי בשיעורים אסור מן התורה, יש לומר דמן התורה חייב ליקח מהעץ שאינו מסייע להגידול על ידי הקצירה, אבל למאן דאמר ריבוי בשיעורים אסור רק מדרבנן, יש לעיין האם אמרינן דהוה נמי רק דרבנן כיון דהוה על ידי פעולה אחת, או דילמא לא אמרינן לה אלא בסוג עבירה אחת, דחשבינן לה כמגדיל השיעור בעלמא, אבל לא בבי תוצאות.

ולחצד הראשון, אכתי תיקשי למאן דאמר ריבוי בשיעורים דרבנן, אם כן לאיסי אכתי לא יתחייב מיתה, דאע"פ דאיכא ב' אבות, מכל מקום הוה רק פעולה אחת.

ג. חצי שיעור

אבל באמת בלאו הכי לא קשה, דאם ריבוי בשיעורים מדרבנן, גם בהוצאה חשיבא כמוציא רק חצי שיעור, וכן בדש, ובאף אחד ליכא שיעורא.

[אלא דתליא בספיקא דרמב"ן בתורת האדם (ענין הסכנה ד"ה וגרסינן) לענין הקל הקל תחילה, אם יש ליקח חצי שיעור מאיסור לאו כלפי חצי שיעור מאיסור מיתה].

מלאכה שאינה צריכה לגופה

הנה כתבו תוספות בשבת (ק"ו א' ד"ה בחובל) דמי שסבר שהיא צריכה לגופה ובאמת אינה צריכה לגופה, יהא חייב. וכגון שסבר שהיא ארעא דיליה, וממילא חייב משום יפוי הקרקע, ואשתכח דלאו ארעא דיליה, אכתי יהא חייב.

ויש לעיין מהו בהיפוך, כגון במסוכריא דנזייתא, [פירש רש"י, סתימת נקב גיגית שמוציאין השכר דרך הנקב וסותמין אותו בבלאי בגדים], דאמרינן דבהולך השכר לאיבוד שרי משום מלאכה שאינה צריכה לגופה, [או דלא הוה כלל מלאכה], אבל אם יש כלי תחתיו, אסירא מן התורה, דהרי רצונו לסחוט ממנו השכר והוה מלאכה דאורייתא, מהו כשסובר שאין כלי ובאמת יש כלי ובו מקבל השכר. [המשך בגליין הבאה בעזה"ת].

ענינים שונים [א']

אך חזינן בדברי הקצות והנתיבות לא כך, דהנה איתא בשולחן ערוך (חוי"מ סי' ל"ד סעי' כ"ג) שאם לא ידעינן אם העד עבר עבירה קודם שהעיד ונפסל לעדות, או דילמא עבר רק אחר כך ובשעת העדות היה כשר להעיד, מוקמינן גברא אחזקתו וכל מה שהעיד כשר עד דידעינן דעבר קודם לכן.

והקשה בקצות החושן (סי' ל"ד ס"ק ה') היאך מוקמינן בחזקת כשרות ומוציאין ממון הרי פסול לפניך ויש חזקת ממון, והוי תרתי לריעותא, ודמי להא (נדה ב' ב') דמקוה שנמדד ונמצא חסר, הטהרות טמאין למפרע, משום דאיכא תרתי לריעותא, דהעמד טמא על חזקתו והרי חסר לפניך.

ותירץ בנתיבות המשפט (שם ס"ק ט"ו) דמוחזק אינו כחזקה ולכן לא מצטרף שיחא תרתי לריעותא. [וזה לשונו, דשאני התם בטהרות דשתי החזקות חזקות המבררות הן ומצטרפות לברר שנחסר מקודם, משא"כ חזקת ממון דלאו חזקה המבררת היא, רק שאין יכולין להוציא מיד המוחזק בלא ראייה מטעם סברא או מקרא].

[א"י]. לכאורה כוונת רבינו, דחזינן מדברי הקצות והנתיבות הנ"ל שחזקת כשרות אינו מוציא ממון, ולדברי פני יהושע הרי שאני חזקת כשרות דאלימא מחזקת ממון ומוציאין בו ממון, וכל שכן דאלימא מחזקת הגוף, ואם כן אין לדון בו תרתי לריעותא. ואם כן לדבריהם שוב תיקשי היאך מוציאין בחזקת כשרות, אלא צריך לומר דנאמנות שאני. והיינו כביאור באות הקודם, דכיון דכבר הוכשרו העדים מכת חזקה, אם כן עכשיו הם עדים כשרים ויכולים גם להוציא ממון].

ד. לחלק בין חזקה לרוב

מעתה יש לעיין מהו לענין רוב. ונראה לעני"ד דחלוק רוב מחזקה, והיכא שמפאת רוב יש לדון שהעדים כשרים ואיכא מיעוט פסולים, אין ראייה מדינא דרב הונא להכשיר העדים ולהוציא ממון על ידי עדותם.

והנה כתבו בפוסקים (עיין בתשובות נודע ביהודה קמא אה"ע סי' מ"א, כתב סופר אה"ע סי' כ"ז) דעדים בני י"ג שלא נבדקו אם הביאו ב' שערות אינם יכולים להוציא ממון, אע"פ שיש רוב שהביאו ב' שערות, כיון דאין הולכין בממון אחר הרוב, ואם כן חזינן להאי חילוקא בין רוב וחזקה.

היאך אסופי מביא עדים

יש לעיין אסופי היאך יביא עדים להוציא ממון, דילמא העדים קרובים, ואף שאין הרוב קרובים, אך אין הולכין בממון אחר הרוב.

וביותר יש לשאול, אסופי בעיר שרובה ישראל, האם יוכל להעיד, דהרי דילמא הוא נכרי ואין הולכין בממון אחר הרוב.

א. הוחזק באיסורין מהני גם לממונות

הנה כתב בהפלאה בכתובות (ט"ו ב') דכיון דאוקמי התורה על הרוב לענין שאר מילי, מהני נמי לענין ממונא, דכל שהוחזק באיסורין מהני נמי לממונות, ולא אמרינן דאין הולכין בממון אחר הרוב אלא היכא דלא נפקא מיניה אלא לענין ממונא. ואם כן הכי נמי הרי אסופי הוחזק כישראל לענין איסורין.

אך הרי בתוספות (שם ד"ה להחזיר) מבואר לא כך, דסברי דאין הולכין בממון אחר הרוב אף כשהוחזק, ואם כן המזיק אסופי בעיר שרובה ישראל פטור מלשלם אע"פ דמחזקינן ליה כישראל. וכן קיימא לן בשולחן ערוך (אה"ע סי' ד' סעי' ל"ד). חזינן דלא כהפלאה.

ב. הוכשרו מכת חזקה

הנה העירוני דאנן קיימא לן כרב הונא (בבא בתרא ל"א ב') בשני כתי עדים המכחישות זו את זו, דכל אחת באה בפני עצמה ומעידה, ואע"פ שכל כת הוא ספק פסול לעדות, מכל מקום מוקמינן להו בחזקת כשרות, ותיקשי הרי בחזקה אין מוציאין ממון, אלא על כרחך משום שהעדים הוכשרו מכת חזקה, ואם כן אולי ברוב נמי.

ג. חזקת כשרות אלימא

הנה כתב בפני יהושע (גיטין י"ז א' ד"ה ועדיין) דטעמא דרב הונא דשאני חזקת כשרות דאלימא מחזקת ממון.

ענינים שונים [ב']

פיקוח נפש. ובפשוטו יש לדון דפטור, דלא דמי למזיק דשאני התם דקא עביד מעשה בידים.

ד. בהפסד ממון

תו יש לעיין בנזקי ממון באופן שאם היה מונע הנזקין היה מפסיד ממון שלו, דבשלמא לענין שומרים בכהאי גוונא מבואר בספר חסידים (אות תנ"יח, הובא במחצית השקל סי' של"ד ס"ק ט"ו) דחייב. [א"י. היינו דמבואר שיציל מדליקה ספר תורה ולא ספרים, אע"פ שהספרים הם פקדון אצלו ויתחייב לשלם עליהם, חזינן שאע"פ שהספר תורה שלו, ואם היה מוציא ספרים שהם פקדון היה מפסיד ממון, מכל מקום חייב לשלם על הספרים משום שומר].

אך יש לומר דנזקי ממון חלוק, דהרי חזינן בתוספות בריש פרק הכונס (בבא קמא נ"ה ב' ד"ה נפרצה) דאינו חייב לשמור בהמתו באישון לילה ואפילה, ואם כן נילף דודאי בפיקוח נפש אינו חייב, ולכאורה הפסד ממון עדיפא מאישון לילה ואפילה.

ענינים שונים [ג']

א) דיקלף קודם הברכה, והנה באגוזי מלך ופקן לאחר הסרת הקליפה ישבר חלק הנאכל ואם כן לא יהא שלם, משא"כ באגוזי לוז ישאר שלם, והרי אמרינן (משנה ברורה סי' ר"א ס"ק ד') דשלם עדיף מגדול, ואם כן יקלף אגוזי לוז ויברך עליו תחילה.

ג' סוגי אגוזים

הנה אדם שיש לפניו כמה סוגי אגוזים, כגון אגוזי מלך ופקן ולוזים, וחביבותם שוה, על איזה מהם יברך תחילה.

הנה אגוזי מלך הם הגדולים, אך כיון דאמרינן (שערי תשובה סי' ר"ב ס"ק

זאת למודעי הדברים אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

לקבל הגיליון ולתרומות והערות L5703949@gmail.com

לעילוי נשמת

האברך הרה"ח

ר' יחיאל יהושע זצ"ל בן יבלחט"א יוסף דוד הי"ו

נלב"ע י"ג אב תשפ"ב תנצב"ה